

บทที่ 5

แม่เฒ่าในวันที่เลิกทอง

“แม่เฒ่าก็มั่งท้อง ทองเรื่อง
หญิงสูงอายุในสังคมชนบทภาคใต้
สวมบทบาทความเป็นแม่และเมีย
และยังสวมบทบาท...
แม่หญิงคนทรงผู้เชื่อมร้อยเรื่องราว
ส่งสารพูดคุยกันระหว่าง...
ตายาย ครุหม่อโนราในโลกจิตวิญญาณ
กับลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน”

“แม่สอนให้ดีกับคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง อย่าด่าว่าใคร
แม่เป็นคนซื่อ ...ตอนสาว ๆ อายุราว 38 ปี แม่สวยมาก
หน้าขาวนวล ไม่มีฝ้าฝ้า ลูก ๆ นี้สวยสู้ไม่ได้เลย”

แม่ดวงแข แก้วสว่าง กล่าวถึง แม่เฒ่าก็มั่งท้อง ทองเรื่อง
เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2549

ชีวิตแม่เฒ่าในบ้านปลาย

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2532 เป็นต้นมา แม่เฒ่าสบายใจขึ้นมาก แม่เฒ่าให้ผู้เขียนฟังว่า แม่เฒ่าไม่มีเรื่องกลุ้มใจแล้ว โดยเฉพาะเรื่องลูกๆ เพราะจัดการให้วิกฤติผ่านพ้นไปได้ จึงมีเวลานั่งทำสวดคล้ายอย่างสบายใจ ทำไปได้หลายผืน จนไม่เหลือต้นกล้าขนาดที่ต้องกรอให้ตัดอีก แม่เฒ่าถึงได้หยุดทำ เวลานั้นอาศัยอยู่ที่บ้านสวนสองคนกับพ่อเฒ่า ส่วนลูกๆ แยกย้ายไปสร้างครอบครัวของตัวเอง แม่ผู้เขียนในฐานะลูกสาวคนโตมาคอยดูแลเรื่องในบ้านให้แม่เฒ่า ช่วงบ้านปลายชีวิตที่ผ่านมา แม่เฒ่าต้องเป็นทุกข์เรื่องลูกสาวคนสุดท้องที่มีหนี้สินเพราะทำการค้าล้มเหลว แต่เมื่อเรื่องราวได้คลี่คลายไปด้วยดี ก็ไม่มีเรื่องต้องกังวลใจ แม้ว่าในตอนที่ถูกสาวคนเล็กมีปัญหาหนี้สิน พ่อเฒ่าจะได้บ่นบ่นไว้กับตายายและครูหมอนิรธา ให้ช่วยเหลือลูกสาวปลดเปลื้องหนี้สินทั้งหมดแล้วจะเล่นโนราโรงครูแก้บนให้ในวันหน้า แต่ก็ไม่ได้กำหนดวันเวลาที่แน่นอนไว้แต่อย่างใด ขึ้นอยู่กับว่าลูกสาวคนที่ถูกบ่นไว้ให้หนี้พร้อมจะเล่นโนราโรงครูเมื่อใด

ผู้เขียนกลับไปเยี่ยมบ้านแม่เฒ่าในปีพ.ศ.2545 อยู่หลายครั้ง แม่เฒ่าดูผ่ายผอมลงเหมือนคนสูงอายุทั่วไปที่รับประทานอาหารได้น้อยลง แม่เฒ่ายังคุยเรื่องเข้าใจดี ยังจำผู้เขียนได้และชอบกินหมากเหมือนเดิม ช่วงหลังแม่เฒ่าไม่ค่อยได้ทำกับข้าวกินเองเท่าไร ส่วนใหญ่หน้าสาวคนรองจากแม่ผู้เขียนเป็นคนทำมาให้ ทั้งขนมหวาน นม โกบี้หรือกาแฟบด แม่เฒ่าได้แต่หุงข้าวไว้เท่านั้น มีข้าวหุงอยู่เต็มหม้อเสมอ ถ้าลูกหลานคนไหนหิวข้าวก็เข้าไปตักกินในครัวได้ตลอด เวลาว่างส่วนใหญ่คนในบ้านมักออกมานั่งคุยกันอยู่ที่นอกชานบ้าน ลูกหลานที่มาเยี่ยมและนอนค้างคืน จะรีบอาบน้ำให้เสร็จเรียบร้อยก่อนตะวันตกดิน แล้วพากันเข้าบ้านปิดประตู นั่งคุยกันสักพักแล้วถึงจะเข้านอน ถ้าวันไหนแม่เฒ่านี้กอยากออกแรง ก็จะกวาดใต้ถุนบ้านและรอบบริเวณบ้านจนสะอาดสะอาด พ่อเฒ่าเองก็ถางหญ้าจนเตียนโล่งรอบบ้าน พอได้เหงื่อแล้วไปอาบน้ำบ่อเย็นสบาย หลังจากมีไฟฟ้าเข้ามาที่บ้านแม่เฒ่าใช้เครื่องสูบน้ำขึ้นมาใช้บนบ้าน แทนการตักน้ำหิ้วขึ้นมาใช้เอง เพียงแต่เปิดปิดสวิทช์เท่านั้น จึงได้ว่าแม่เฒ่าและพ่อเฒ่ามีความเป็นอยู่สะดวกขึ้นกว่าในอดีต

ปลายปีพ.ศ.2546 แม่เฒ่าเป็นโรคความจำเสื่อม มีอาการหลงลืมมากขึ้น แต่ในการพูดคุยถึงเรื่องที่ยังอยู่ในความทรงจำ แม่เฒ่าก็สามารถตอบและเล่าเรื่องราวที่ถามได้อยู่ แม้ว่าเรื่องนั้นจะเกิดขึ้นในช่วงวัยเด็กก็ตาม แต่ถ้าเรื่องไหนจำไม่ได้ ก็จะบอกว่า “กูไม่รู้ กูจำไม่ได้แล้ว มึงไปถามพ่อเฒ่าไต่” บางครั้งแม่เฒ่านั่งมองหน้าผู้เขียนแล้วถามขึ้นว่า “แล้วมึงล่ะลูกใคร” เมื่อผู้เขียนตอบกลับไปว่า “ลูกแม่ดวง” แม่เฒ่าพยักหน้าเหมือนจำได้ และพูดว่า “อ้อ มึง...ลูกอีดวง” และแม่

ผู้เขียนพูดแทรกขึ้นว่า “ลูกฉันแหละแม่ต้องตัวจำได้ไม่” เวลาที่เรานั่งคุยกัน แม่เฒ่าเคี้ยวหมาก อยู่ตลอดเวลา พูดคุยสื่อสารกันได้เป็นปกติ ความทรงจำบางเรื่องยังชัดเจนดี สำหรับคนใกล้ชิด ญาติพี่น้องรุ่นราวคราวเดียวกันที่แวดล้อม และคุ้นเคยในเวลานั้น นอกจากพ่อเฒ่าแล้ว ก็มี ทวดเล็กน้ำสะใภ้ และยายชื่อน้องสาวที่เฒ่ามานั่งคุยด้วยที่บ้านอยู่เป็นประจำคนเฒ่าคนแก่ เหล่านี้ต่างมีประสบการณ์ร่วมกันมาในอดีตเคยเห็นแม่เฒ่าเล่นโนราโรงครุมีครั้งหนึ่ง ขณะที่เรานั่งคุยกันอยู่ดีๆ ผู้เขียนเห็นแม่เฒ่าลุกขึ้นทำท่าจะรำ แต่ยังไม่ทันได้รำยายขึ้นก็ห้ามเอาไว้ว่า อย่ารำเลย ให้นั่งลงดีกว่า เหนื่อยพอแล้วอย่ารำอีกเลย เป็นคำพูดของน้องสาวที่บอกพี่สาวให้หยุดรำเสียที มีความหมายว่าพอได้แล้ว เพราะถึงเวลาที่แม่เฒ่าอาจต้องพักผ่อนหรือรักษาตัวมากกว่า พ่อเฒ่าเล่าให้ฟังเกี่ยวกับอาการไม่สบายของแม่เฒ่าว่า

ก่อนพาไปโรงพยาบาลประสาทสงขลา มันจำติ(สติ)ได้บ้าง ไม่ได้บ้างเคอะ(เลอะ) ลืม เป็นอยู่ปีเดียวที่แรง เป็นมาตั้งแต่แรกปีสี่ห้า สี่หก ที่เริ่มนั้นปีสี่สอง ตอนปีสี่สาม ก็ยังบ้ายคืออยู่ ที่ว่าลืมเช่นว่า จำไม่ได้หุงข้าวแล้วตั้งหม้อข้าวแล้วลืมไม่เสียบไฟนั้นเรื่อย ชื่อคนมันไม่ใคร่ลืม จำคนได้แต่ มานัดมันมาไม่ใคร่ไกล(ถูก) มาบ้านอื่นมาไม่ใคร่ไกล มาไม่มักอึ่งเค้าทุกหลบไปบ้านทุกที แม่เฒ่าเดินไปบ้านลูกสาวที่ตลาดนาสี่ทองแต่ ลูกชาวบ้านหรือญาติๆ รับกลับขึ้นรถพาไปส่งที่บ้านในสวนทุกที พอพ้นทางเข้าปาก ทางหนองจอก ใครพบมันทุกหลบมาให้ทุกที เณรหม่อมบ้าง เณรเอียด เณรพลหลาย คน ใครถามว่าไปไหน แม่เฒ่าบอกไปบ้านอื่นา เค้าว่าอย่าไปเลย ของมามันก็ไม่รู้แห่ง เท่านั้นแหละ แล้วมันเที่ยวลั่ว คนอื่นมาทำร้ายมัน มันเห็นในนัยน์ตาว่ามีคนจะมาทำร้าย ว่ามีคนมานั่งที่หัวได้อีมาทำร้าย เคนที่ดินมาบอกอีเล็กมันที่บ้าน ไม่พอเค้ามาแล ไม่มีใคร มาถึงกูอยู่บริน เค้าถามว่าใครมาน้ำแก้ว เห็นป่าถ้องว่ามีคนมานั่งที่หัวได(หัวบันได) แกมาเสียเพราะไร บางครั้งในวันหนึ่งตั้งเก้าหนสิบหนแม่เฒ่าเดินไปบ้านอีเล็กมาหาพลูบ้าง หาหมากบ้าง เตี้ยวๆไปเตี้ยวๆมาหายไปไม่นาน เป็นกลางวัน ไม่ใช่ทุกวัน สองสามวันสักที เรื่องทำกับข้าวมันทำเป็นมันทำได้ มันทำดีทำเหมือนแต่แรก อีเล็กก็เป็นเหมือนกันแต่ไม่มาก กูก็ลืมเหมือนกันหุงข้าวอะไร อย่างอีถ้องกินเสร็จ มันไม่ มันไม่ถอดปลั๊กไฟ ของมันไม่ใช่เสียหายไรหรือก ข้าวมันร้อนอยู่โยะ(เสมอ) นั้นแหละ กินข้าวไรไม่ลืม มันค้อด(ตัก)ข้าวให้กูเสร็จแล้วกูนั่งกินนอกชาน มันก็พาข้าวตามมานั่งกินนอกชานกัน กินพร้อมกันทุกที ลางที่มันกินไปก่อน กูกินดีสิบตีสิบ

เอ็ด กูกินโกปี้ทุกเช้า แต่มันไม่มักอีกิน มันโผก(ผูก)ท้องกินแล้วไม่ขี้ มันกินโน้นแหละ นม...

แม่เฒ่าถูกพาไปรักษาตัวเกี่ยวกับโรคความจำเสื่อมที่โรงพยาบาลจิตเวชที่จังหวัดสงขลา นอนรักษาตัวอยู่ราวหนึ่งเดือนเต็ม หมอสังเกตเห็นว่ามีอาการผิดปกติอื่นอยู่ด้วย จึงขอให้เอ็กซเรย์ตรวจร่างกายให้ชัดเจนอีกครั้ง จึงส่งตัวไปที่โรงพยาบาลเกาะยอ ถึงได้ทราบในภายหลังจากหมอว่า แม่เฒ่าป่วยเป็นมะเร็งปอดระยะสุดท้าย และให้กลับพักผ่อนอยู่ที่บ้านน่าจะดีกว่า แม่รีบโทรบอกผู้เขียนให้ทราบถึงเรื่องนี้ เวลานั้นแม่เสียใจและเป็นห่วงแม่เฒ่าอย่างมาก ไม่แน่ใจว่าแกจะอยู่กับเราได้นานเพียงใด และมีความกังวลกลัวว่ามะเร็งจะทำให้แม่เฒ่าเจ็บปวดมากขนาดไหน ผู้เขียนได้แต่ปลอบใจแม่และพูดให้กำลังใจว่า แม่เฒ่าคงอยู่กับเราไปได้อีกนาน และเตรียมหยุดงานเพื่อกลับไปเยี่ยมแม่เฒ่าที่บ้านในอีกไม่กี่วัน แม่พาแม่เฒ่ากลับมาอยู่ที่บ้าน ซึ่งอยู่ตรงข้ามเทศบาลนาสีทอง เป็นบ้านที่พ่อผู้เขียนซื้อไว้อาศัยหลังเกษียณ ไม่ได้พาแม่เฒ่ากลับไปอยู่ในบ้านสวน เพราะเห็นว่าสะดวกในการดูแลมากกว่า และตั้งแต่แม่เฒ่ากลับจากโรงพยาบาลมาอยู่ที่บ้าน พ่อเฒ่ายังไม่ทันได้มาเยี่ยม ไม่ได้มาดูแม่เฒ่าก่อนสิ้นใจ ในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต ไม่ทันได้พบหน้าหรือพูดคุยกันก่อน พ่อเฒ่าเล่าว่า ในตอนที่มิชีวิตอยู่ด้วยกัน นี่ก็เสียใจการกระทำหลายเรื่องที่ทำให้ไม่ดีต่อแม่เฒ่าไว้ เช่นบางครั้งตรวจดูแม่เฒ่า โดยไม่รู้ว่าเป็นเพราะโรคที่มารุมล้อม พ่อเฒ่าทำไปเพราะกลัวว่าแม่เฒ่าแกลังทำ เหมือนทำว่าบ้าจำไม่ได้ โดยคิดไม่ถึงว่าเป็นเพราะอาการป่วยที่เป็นต้นเหตุสำคัญ

เช้าของวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2547 หลังจากแม่และพี่ชายผู้เขียนช่วยกันเช็ดตัว ป้อนข้าวป้อนยาให้ ก่อนแม่เฒ่าจะหลับไปในช่วงเช้า พ่อและหลานผู้เขียนนั่งอยู่ข้างๆ ไม่นานพ่อสังเกตเห็นว่า ร่างแม่เฒ่านิ่งเงียบผิดปกติ เลยเอานิ้วไปแตะลมหายใจดู แต่ไม่พบว่ายังมีลมหายใจออกมา จึงได้เรียกแม่มานั่งข้างแม่เฒ่า และในเวลานั้น ทุกคนในบ้านตระหนักดีว่า แม่เฒ่าสิ้นใจจากเราไปแล้ว หลานสาวผู้เขียนซึ่งยังเล็กอยู่ เป็นคนที่คอยบีบนิ้วให้อยู่เสมอ ได้เข้าไปกอดและร้องไห้เมื่อรู้ว่าแม่เฒ่าได้จากไปแล้ว แม่ร้องไห้เสียใจทั้งที่รู้ว่า แม่เฒ่าอยู่กับเราได้อีกไม่นาน แต่ก็ไม่ได้คิดว่าจะเร็วมาก กลับมาจากโรงพยาบาลนอนพักรักษาตัวอยู่ที่บ้านได้เพียงหกคืนเท่านั้นเอง แม่รีบโทรหาน้องๆ และผู้เขียนเพื่อส่งข่าวให้ทราบ แม่พูดว่า “ต่อแต่นี้ไป เราจะไม่เห็นแม่เฒ่าก็มั่งถ่วงอีกแล้ว ไม่ได้พูด ไม่ได้กอดอีกต่อไป” แม่รู้สึกใจหายและเศร้าใจมาก เหมือนในคราวที่ทวดคล้ายเสียชีวิตไปใหม่ๆ ตอนนั้นผู้เขียนจำได้ว่า แม่กินอะไรไม่ลงอยู่นาน เพราะเสียใจและทำใจไม่ค่อยได้

แม่เล่าว่า หลังจากแม่เฒ่าสิ้นใจ ได้อาบน้ำทำความสะอาดร่างกายให้ ทาแป้งหอม ใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ และเอาแหวนพลอยที่สวมอยู่ในนิ้วพ่อผู้เขียน ใส่ไว้ในปากแม่เฒ่าตามประเพณีโบราณ ก่อนนำเอาร่างแม่เฒ่าเก็บรักษาไว้ในโรงที่มีระบบทำความเย็น ซึ่งต่างจากในอดีตที่เป็นโรงไม้ธรรมดา จากนั้นได้เคลื่อนไปวัดนาสีทองเพื่อสวดพระอภิธรรม พ่อเฒ่ากำหนดให้วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2547 เป็นวันปลงหรือวันเผาแม่เฒ่า ลูกหลานมาช่วยงานกันตั้งแต่วันแรก มาจากบ้านนาลึก บ้านคู บ้านนาสีทอง และลูกหลานฝ่ายพ่อเฒ่าที่อยู่อำเภอองครักษ์มา ทางฝ่ายย่าผู้เขียนซึ่งเป็นเกลอกับแม่เฒ่าก็มาเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมให้ด้วย ในช่วงบ่ายของวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันปลงหรือวันเผา ผู้เขียนเห็นแม่ร้องไห้หลังจากได้ดูหน้าแม่เฒ่าครั้งสุดท้าย ได้ยินเสียงแม่เรียกหาแม่เฒ่าอยู่ตลอดเวลาว่า แม่จ๋า...แม่จ๋า... จึงได้เข้าไปกอดแม่เอาไว้ ผู้เขียนนั่งกอดแม่ไว้นาน สายตาเหม่อมองไปที่ควันไฟที่ลอยออกจากปล่องเมรุ ซึ่งค่อยๆ ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า ญาติๆ ต่างทยอยเดินกลับออกไปจนเกือบหมด ในเช้าวันรุ่งขึ้นครอบครัวของเราได้กลับไปเมรุวัดนาสีทองอีกครั้งเก็บเก้าอี้กระดูกในรุ่งเช้า นำอาหารไปถวายพระ แล้วนำเก้าอี้กระดูกแม่เฒ่ากลับมาไว้ที่บ้าน ก่อนจะทำพิธีบรรจุขี้เถ้าส่วนหนึ่ง และเอาไปลอยอังคารในทะเลสาบสงขลาอีกส่วนหนึ่ง

เมื่อต้นปีพ.ศ.2550 ผู้เขียนกลับไปเยี่ยมพ่อเฒ่าและได้ถามท่านว่า สายตระกูลของเรา จำเป็นต้องหาคนทรงคนใหม่ที่บ้านอีกหรือไม่ เพราะตอนนี้แม่เฒ่าเองก็เสียชีวิตจากไปแล้ว พ่อเฒ่าตอบว่า ที่บ้านของเราไม่ต้องมีใครมาสืบเชื้อก็ได้ เพราะสำหรับแม่เฒ่าและการเล่นโนราโรงครูของบ้านเรานั้น เล่นได้ครบสมบูรณ์หมดแล้ว ส่วนสิ่งบูชาทั้งหลาย รวมถึงเทริดด้วย พ่อเฒ่าจะส่งคืนให้ลูกหลานทางกงหรา จังหวัดพัทลุงมารับไป พ่อเฒ่าไม่อยากเก็บเอาไว้แล้ว ไม่ได้ตั้งของถวาย ไม่เหมือนลูกหลานที่กงหรา ถึงแม้ทางโน้นเขาไม่ได้เล่นโนราโรงครูเหมือนเรา แต่ทุกเดือนหกหรือพฤษภาคม ได้ตั้งของถวายตลอด พ่อเฒ่าคิดว่าจะให้ลูกหลานทางโน้นเอาไป แลบูชาดีกว่า ผู้เขียนได้ฟังเช่นนี้แล้วก็รู้สึกใจหาย ที่ของศักดิ์สิทธิ์บูชามาหลายชั่วคน อยู่คู่บ้านแม่เฒ่ามาช้านาน ซึ่งมีทั้งเทริด กริช มีดหมอ หน้าจอมเฒ่า หน้าพรานหญิงและชาย หวายสิ่งเหล่านี้ที่เชื่อมร่ายสายสัมพันธ์ของตายายและครูหมอโนรากับลูกหลานไว้ จะไม่ได้เก็บรักษาไว้บูชาอยู่ที่บ้านคูอีกต่อไปแล้ว เหมือนกับที่เราได้สูญเสียแม่เฒ่า ซึ่งเป็นคนทรงของสายตระกูลไปจากโลกนี้ หรือมีนัยว่า เครื่องบูชาเหล่านี้เป็นร่องรอยความทรงจำที่เหลืออยู่ให้รำลึกถึงสายรากของเรา แต่เมื่อไม่มีแม่เฒ่าแล้ว การเก็บเครื่องบูชาไว้ใกล้ตัวนั้น พ่อเฒ่าไม่อาจทำใจยอมรับได้ ขณะเดียวกันผู้เขียนก็มีคำถามขึ้นว่า ถ้าจัดโนราโรงครูกับบนขึ้นอีกครั้งให้กับน้ำสาวคนเล็กที่ยังติด

เหมยเรียงตั้งแต่ครั้งที่ พ่อแม่บ้านบานให้หลุดหนีสิน ผู้เขียนจะมีโอกาสได้พูดคุยกับวิญญาณของแม่เฒ่าก็ต้องผ่านคนทรงผู้หญิงคนใหม่ของสายตระกูลที่ทำหน้าที่แทนแม่เฒ่าในอดีตหรือไม่

ตั้งแต่จำความได้ ผู้เขียนเติบโตมากับการถูกปลูกฝังว่า เราเป็นลูกหลานของตายายและครุหมอนโนรา ไม่มีใครมาทำอะไรคนในครอบครัวของเราได้ เพราะมีตายายและครุหมอนคอยคุ้มครอง ดูแล ปกป้องรักษาเราอยู่ หรือภาษาพูดว่า “ตายายแรง “ แต่ก็มักได้รับการสั่งสอนด้วยว่า ต้องเป็นคนไม่พูดจาโกหก ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราบูชาพอใจ เหมือนที่แม่เฒ่าปฏิบัติตนมาตลอด การสอนเช่นนี้เป็นการขัดเกลาให้ลูกหลานทั้งหญิงและชายพูดตรงกับความจริงที่เกิดขึ้น ให้นำไปใช้ในหลายๆ เรื่องในการดำเนินชีวิต คนที่พูดไม่จริง มักถูกต่อว่าอย่างรุนแรง เหมือนไม่มีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ครอบครัวเราจึงถือเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญ ที่ลูกหลานต้องประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะแม่ผู้เขียนได้ยึดถือเรื่องดังกล่าวเป็นสำคัญ และมักได้ยินแม่พูดเสมอว่า “พูดเรื่องจริงไม่เห็นต้องกลัวอะไรเลย ถึงตายก็ไม่กลัว” สังเกตว่า แม่เป็นคนพูดตรงไปตรงมาและคุณลักษณะสำคัญอีกประการที่ทำให้คำพูดของแม่เป็นที่น่าเชื่อถือในสายตาของผู้เขียน ก็คือแม่มีความจำที่ชัดเจนในเรื่องอดีตที่เคยเกิดขึ้น หลายๆ คนมักยอมจำนนต่อถ้อยคำตัวเองที่ได้พูดไว้ก่อนแล้ว เมื่อถูกยืนยันความจริงจากปากแม่

แม่พูดให้ฟังเสมอว่า แม่เฒ่าเป็นคนซื่อและไม่เคยพูดว่าคนลับหลัง ความหมายการเป็นคนซื่อของแม่เฒ่าที่ให้ไว้โดยแม่ผู้เขียน คือเป็นคนที่ไม่มีการมีภัยกับใคร และเชื่อว่าคนอื่นๆ ก็พูดความจริงเหมือนกับเรา บางครั้งความซื่อของแม่เฒ่าถูกมองว่า เป็นคนไม่ฉลาดหรือภาษาภาคใต้เรียกว่า “โง่” เพราะเชื่อใจว่าคนอื่นเป็นคนซื่อสัตย์เหมือนกับเรา โดยไม่ระแวงว่าคนที่คบหาอยู่ด้วยนั้นอาจไม่มีความจริงใจ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ เชื่อว่าคนทุกคนเป็นคนดี พูดจริงเหมือนกัน ผู้เขียนเห็นว่า ลักษณะของแม่เฒ่าแบบนี้เอง น่าจะทำให้แม่เฒ่าไม่กลัวที่จะเดินทางไปในที่ไมคุ้นเคย เวลาที่เดินทางไปรักษาอาการเจ็บป่วย หรือทุกครั้งไปเยี่ยมลูกซึ่งอยู่ต่างถิ่น ทั้งที่แม่เฒ่าไม่เคยไปมาก่อน ไม่ได้รู้สึกกลัวภัยอันตรายใด หรืออาจเพราะเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของตายายและครุหมอนโนราที่คอยดูแลปกป้องรักษา เหมือนที่แม่มักบอกให้ผู้เขียนเชื่อเช่นนั้นมาตลอด

การถ่ายทอดวิชาความรู้ของแม่เฒ่า การนับถือบูชาตายายมาในชั้นรุ่นหลาน เช่นตัวผู้เขียน แทบไม่มีความรู้ในเรื่องพิธีใดเลย ไม่มีความรู้ในเรื่องการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยแม่เฒ่าหรือแม่ของผู้เขียน อาจสะท้อนได้ว่า เป็นการเสื่อมสลายประเพณีความเชื่อ รวมถึงพื้นที่ดั้งเดิมของการสื่อสารระหว่างกันของผู้หญิงแต่ละรุ่น ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ความเป็นพวกพ้องพี่น้องสายรากเดียวกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็ค่อยๆ เจือจางหายไป ในการเล่น

โนราโรงครู ระหว่างคนทรงผู้หญิงเหมือนในอดีตที่กำลังจะหมดไป แต่การสื่อสารระหว่างผู้หญิง อาจเปลี่ยนรูปแบบใหม่ ปัจจุบันมีการติดต่อเชื่อมโยงผ่านการใช้โทรศัพท์มือถือ สื่อสารโดยตรง เป็นส่วนตัวมากกว่าในอดีตที่มีลูกหลาน ญาติพี่น้อง มาร่วมชมโนราโรงครูพร้อมกันตลอดสามวัน และโดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายในการจัดงานที่เพิ่มสูงขึ้นมาก ในปัจจุบันนี้การเล่นโนราโรงครูแต่ละครั้ง เจ้าภาพต้องใช้เงินจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000-60,000 บาทต่อครั้ง เพราะต้องจ่ายให้โนราอย่างน้อย 35,000 บาท สำหรับการจ้าง มาทำพิธี ซึ่งแตกต่างจากในอดีต ที่ค่าจ้างโนรารวมแล้วไม่เกินห้าพันบาท อย่างไรก็ตามการเล่น โนราโรงครูไม่ได้เล่นกันพร่ำเพรื่อตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น และชั่วอายุ ของคนทรงที่เล่นโนราโรงครูให้กับสายตระกูลนั้น ถ้าได้ทำหน้าที่ถึงสามครั้งคือ จัดให้มีการเล่น โนราโรงครูของตายายสายตระกูลตัวเองก็นับว่าสมบูรณ์แล้ว

แม่เฒ่าเลิกทรง

คำว่า “บัตทรง” หรือ “เลิกทรง” ของคนทรงในพิธีโนราโรงครูที่ผู้เขียนศึกษาพบว่า มีความหมายอันได้แก่ การออกไปของตายายและครุหมอโนราจากร่างคนทรง ไม่มีการใช้ร่างแม่ เฒ่าหรือคนทรงในขณะนั้น หรืออาจเป็นการขัดขึ้นของร่างทรงที่ไม่ให้สิ่งใดเข้ามาครอบครอง เลย บัตทรงออกไป รวมถึงเมื่อคนทรงอายุมากขึ้น สภาพร่างกายเป็นร่างทรงไม่ไหวอีกต่อไป ก็จะไม่ มีเรี่ยวแรงมากพอเลยต้องเลิกทรงไปเอง ผู้เขียนเห็นว่า “บัตทรง” “เลิกทรง” หรือ “ออกจากทรง” ขึ้นอยู่ในการมอง หากเห็นว่าคนทรงเป็นศูนย์กลางอำนาจ การบัตทรงอยู่ที่คนทรง แต่หาก ศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่ตายาย ครุหมอโนรา การบัตทรงก็จะขึ้นอยู่กับผู้มาใช้ร่างทรง การวิเคราะห์ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับอำนาจของจิตวิญญาณที่มีอำนาจเหนือคนทรงอาจเพราะมีเหตุผลที่ สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า คนทรงในความหมายของคนส่วนใหญ่ มาจากฐานคติความเชื่อว่า คนทรงผู้หญิงมีจิตใจอ่อนแอ จึงทำให้มองไม่เห็นอำนาจของคนทรงผู้หญิงว่ามีอำนาจ จนกว่าจะได้ แสดงเป็นตัวตนของจิตวิญญาณที่เข้ามาใช้ร่าง จึงได้เห็นอำนาจชัดเจนขึ้น และเมื่อตายาย และครุหมอโนราที่ภาศหรือเชิญมาจับลงต่อกันไป ตัวตนแม่เฒ่าได้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะ ของตายายและครุหมอโนราที่มาเข้าทรงนั้นๆ มีลักษณะหลากหลาย เช่น พุดจาท่าทางทะเลิ่งก็มี พุดเสียงดั่งน้าเกรงกลัว หรือรำอ่อนซ้อยงดงามแบบแม่แขนอ่อน เหล่านี้เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าศูนย์กลางความสำคัญอยู่ที่คนทรง เป็นต้นว่า คนทรงสามารถเชื่อให้ตายายมาจับลงหรือ เข้าทรงได้เองโดยไม่ต้องอาศัยให้นายโรงโนราเชื่อให้หรือทำพิธีอันใด การเชื่อหรือภาศได้เอง

ของคนทรงนั้น ก็น่าจะมองได้ว่า คนทรงเองก็มีอำนาจ ซึ่งเกิดขึ้นได้ดังที่ผู้เขียนได้เห็นมาแล้วจากแม่เฒ่าในระหว่างการเล่นโนราโรงครู ผู้เขียนพบว่าแม่เฒ่าจะมีทั้งภาวะของการจับปลงและการบัดทรง มีการลั่นไหล เผยให้เห็นตัวตนและอำนาจของผู้หญิงคนทรงประจำสายตระกูล

ผู้เขียนเคยเห็นในบางครั้งที่นั่งคุยกันอยู่ในบ้าน อยู่ๆ แม่เฒ่าก็กลับลุกขึ้นรำเหมือนมีเชื้ออยู่ในตัวแม่เฒ่า แม่ผู้เขียนอธิบายเรื่องนี้ว่า เป็นเพราะมีตายายมาแอบอยู่ เหมือนว่าแม่เฒ่าทำไปโดยไม่รู้สึกรู้ตัว ตายายครุหมอนโรรามาใช้ร่างร้ายำแสดงออกมาให้เห็น ทุกคนที่นั่งคุยกันอยู่ไม่มีใครรู้สึกแปลกใจหรือมีท่าทีตกใจอันใด เพราะมีความเข้าใจในความเป็นมาของสายเลือดที่มีตายายครุหมอนโรราซึ่งคุ้นเคยกันดี ผู้เขียนสังเกตว่า หลังจากแม่เฒ่าบัดทรง กลับเข้าสู่ภาวะชีวิตประจำวันปกติแม่เฒ่าเป็นผู้หญิงไม่พูดมาก ดำเนินชีวิตเหมือนผู้สูงอายุทั่วไปในชนบท แต่ถ้าอยู่ในพิธีเล่นโนราโรงครู แม่เฒ่าในบทบาทของคนทรงกลับมีเรื่องราวมาพูดคุยถามข่าวทุกซ่ซุชกับลูกหลานมากมาย ผู้เขียนสัมภาษณ์ยายเปื้อมลูกพี่ลูกน้องของพ่อเฒ่า ซึ่งเป็นคนทรงรุ่นราวคราวเดียวกับแม่เฒ่า ยายเปื้อมได้เล่าประสบการณ์การเป็นคนทรงของตนเองให้ผู้เขียนฟังว่า

เข้าทรงตายายฝ่ายพ่อเฒ่าเหมือนแม่เฒ่านั่นแหละ อายุน้อยกว่าแม่เฒ่าต้องหนึ่งปี เข้าไปนั่งให้ครอบ¹พร้อมกับแม่เฒ่าต้อง ตอนนั้นมีโนรามาเล่นจากพัทลุง เวลาเข้าทรงแล้วไม่รู้สึกรู้ตัวเหมือนกัน ปกติเป็นคนขี้อายไม่กล้าพูด แต่พอเข้าทรงทำให้กล้าพูดมากขึ้นไม่รู้สึกรู้ตัว แต่แม่เฒ่าต้องพอเข้าทรงแล้วพูดมากเหมือนว่าทำเอาเอง ส่วนตายายทางน้ำสาวนางนุ้ยนั้นคนละตายาย เป็นตายายหมอต้าแย สกปรกแหละ ไม่เหมือนตายายโนราของทางเรา ยายเปื้อมเคยเข้าทรงกับแม่เฒ่าด้วยกันที่บ้านนาลิกมีคนทรงเท่านั้นแหละ ตายายเดียวกันทรงของเราเอง ตาจอมเฒ่า เวลาทรงแล้วมีคนมาบอกว่ารำสวย ทั้งที่รำไม่เป็นมือปกตินั้นแข็งยกไม่ขึ้น แต่พอเข้าทรงแล้วทำได้สวย ยายเปื้อมเวลาทรงนั้นเงียบไม่พูด ตายายเป็นคนพูดออกมาเองนั่นแหละ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2551

¹ การเล่นโนราโรงครู โดยให้ลูกหลานที่มีสายเลือดตายายเดียวกันเข้ามานั่งเรียงกันในโรงโนรา เพื่อตายายได้นำผ้าขาวไปครอบหรือคลุมหัว หมายถึงการถูกเลือกให้เป็นคนทรงของสายตระกูล

ผู้เขียนพบว่า ในคนทรงด้วยกันเองยังได้แบ่งฐานะสูงต่ำระหว่างกัน มีน้อยเดียวกับการเหยียดเพศเพราะเมื่อกล่าวถึงตายายครุหมอดำแย ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานผู้หญิงที่เป็นคนทำคลอดในสมัยนั้น กลับถูกให้ความหมายในทางลบ เช่น เห็นว่าเป็นเรื่องสกปรก มีความหมายตรงข้ามกับตายายโนรา ครุหมอดโนรา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย หรือมีชั้นวรรณะที่ดีกว่า มีตำนานเชื่อมโยงกับลูกหลานกษัตริย์ผู้ปกครอง เช่น แม่ศรีมาลา ขุนศรีศรัทธา เป็นต้น ภูยกฐานะขึ้นเหนือกว่าสายตระกูลของตายายครุหมอดำแย ความเชื่อเช่นนี้ได้ถูกถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานของครุหมอดโนราในแต่ละรุ่นสืบต่อกัน แต่เรื่องนี้ผู้เขียนกลับไม่พบว่า แม่เฒ่าได้แสดงความรังเกียจในสายตระกูลตายายครุหมอดำแยแต่อย่างไร เช่นเดียวกับพ่อเฒ่า ซึ่งกล่าวเพียงว่าคนละตายายกับเราเท่านั้น

การเป็นคนทรงให้แก่สายตระกูลของแม่เฒ่าานั้น นอกเหนือจากการเลือกของตายายแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมขึ้นท่ามกลางญาติพี่น้องตายายเดียวกัน ได้เรียนรู้กระบวนการเป็นคนทรงในการเล่นโนราโรงครู ผ่านการถ่ายทอดจากญาติฝ่ายหญิง การถูกชักนำให้เข้าร่วมประสพการณ์ ได้ร่วมเข้าทรงในขณะที่มีการเล่นโนราโรงครูที่บ้านนาเล็กในหมู่ญาติพี่น้อง การเข้าทรงของผู้หญิง อาจไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่ชัดเจน เหมือนกับการร่ายรำของโนราที่มีกระบวนการที่ชัดเจน การเข้าทรงของแม่เฒ่านั้น ยังได้จากการเรียนรู้การรักษาของหมอพื้นบ้านที่ใช้การเข้าทรงรักษาโรคผู้คนอีกด้วย

ผู้เขียนสังเกตว่า แม่เฒ่าไม่เคยเริ่มต้นเล่าเรื่องการเป็นคนทรงในพิธีโนราโรงครูจากปากของท่านก่อนเลย นอกเสียจากว่าจะถูกผู้เขียนขอให้เล่าเรื่องดังกล่าวให้ฟัง เรื่องที่อยู่ในความทรงจำ เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของตายายและครุหมอดโนราที่ได้มาจับปลงหรือเข้าทรงในร่างของท่าน ซึ่งบางครั้งก็รู้สึกบ้างแต่บางครั้งก็ไม่มีสติรู้ตัวเลย สิ่งที่ได้มาจึงเป็นประสพการณ์และความทรงจำที่เกิดในขณะที่ยังเข้าทรง ผู้เขียนพบว่า การเล่าของคนทรงในการเล่นโนราโรงครูส่วนใหญ่ มักถูกอ้างมาจากการบอกเล่าของผู้ที่ได้ชมให้ฟังอีกทีมากกว่า เช่น ผู้ชมหรือลูกหลานเป็นคนเล่าเสียเองว่า คนทรงนั้นจำได้สยออ่อนช้อยราวกับผู้ที่ได้เรียนโนรามาก่อน หรือคนทรงนำคำพูดของลูกหลานนั้นมาเล่าให้ผู้เขียนฟังอีกทอดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการย้ำให้เห็นว่า คนทรงแสดงไปโดยไม่รู้สติใดเลย อีกนัยหนึ่งคือ ในชีวิตปกติของคนทรงนั้นไม่เป็นเหมือนในพิธีกรรม เพราะส่วนใหญ่เรื่องในชีวิตประจำวันที่ได้ยินมักเป็นเรื่องการพูดคุยถึงราคาขายว่าเป็นอย่างไรดีหรือไม่ดี เรื่องฟ้าฝนว่าตกบ่อยหรือไม่ เพราะถ้าฝนตกก็ทำให้ตัดขายไม่ได้ หรือการพูดคุยในเรื่องของคนรู้จักและญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในบ้านคุณ เป็นต้น ผู้คนในชุมชนและคนใกล้ชิดที่แวดล้อมแม่เฒ่าได้ย้ำว่าการเป็นคนทรงได้นั้นจะต้องมี “เชื่อ” หรือสายเลือดตายายครุหมอดโนราในตัว ไม่ใช่เป็นกัน

ได้ทุกคน หรืออาจกล่าวได้ว่า การเป็นคนทรงในพิธีโนราโรงครูได้นั้น จะต้องมีความพิเศษที่เฉพาะ และอีกประการสำคัญคือ ผู้ที่จะเป็นคนทรงได้ต้องไม่เป็นคนพูดโกหก อยู่ในศีลในธรรม ต้องไม่กินของเหลือหรือกินร่วมกับใคร ถึงแม้ว่าแม่เฒ่าไม่ได้เรียนโนรามาย่างพ่อเฒ่า แต่ทุกครั้งที่ครูหมอโนราเข้าทรง ผู้ที่ได้ดูแม่เฒ่ารำต่างพูดเหมือนกันว่ารำได้สวย งดงามไม่แพ้ผู้ที่เรียนมาเลย

บทบาทแม่เฒ่าในพิธีโนราโรงครู

บทบาทแม่เฒ่าในฐานะคนทรงของสายตระกูล อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้สืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านคือ การเล่นโนราโรงครู เป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านโลกของความศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้นำพิธีกรรมด้านจิตวิญญาณ เชื่อมร้อยระหว่างประสบการณ์ของบรรพบุรุษ/สตรีในอดีตที่ล่วงลับไปแล้ว มาสู่ลูกหลานในโลกปัจจุบัน หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นผู้ร้อยเรื่องราวประวัติศาสตร์ของสายตระกูลเอาไว้ เพราะพิธีกรรมได้สร้างพื้นที่ให้แม่เฒ่าได้บอกเล่าถึงสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต อันเกิดจากความหวังโยของหญิงชายอาวุโสรุ่นหนึ่งส่งผ่านไปให้แก่ลูกหลานอีกรุ่นหนึ่ง เป็นเสมือนการส่งมอบบุญแก่ชีวิตของสายรากเดียวกันหรือการมีตายายเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า แม่เฒ่าในฐานะคนทรงในพิธีโนราโรงครู เป็นผู้สร้างความผูกพัน และความเชื่อที่ว่ามิตายายและครูหมอโนราคอยดูแลปกป้องรักษาคุ้มครอง พิธีการสร้างความเชื่อนี้มีความหมายเป็นพลังสำคัญต่อการดำเนินชีวิตต่อไปของลูกหลาน ในด้านจิตวิญญาณที่ผูกพันอยู่กับตายายและครูหมอโนราที่นับถือ และมีความศักดิ์สิทธิ์ เกิดความรู้สึกในความเป็นสายเลือดเดียวกัน มีตายายเดียวกัน เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน

ผู้เขียนมักได้ยินจากแม่ที่คอยบอกให้ฟังเสมอว่า ครอบครัวของเรานั้นมีตายาย “แรง” หมายความว่า มีตายายที่ล่วงลับไปแล้วมาช่วยดูแลรักษาให้ประสบแต่ความสุข แคล้วคลาดจากสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง แต่ไม่ได้พูดถึงว่าจะต้องมีลูกหลานคนใดคนหนึ่งสืบทอดการเป็นคนทรงต่อจากแม่เฒ่า แม่ยังได้ปลุกฝังความเชื่อเรื่องตายายที่อยู่กับเราตลอดเวลา คอยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน ซึ่งทำให้ครอบครัวของเรายึดมั่นเชื่อถือและเคารพตายายของเรา ขณะเดียวกันได้สอนให้เป็นคนพูดความจริงเหมือนแม่เฒ่า ไม่พูดโกหก เพราะตายายไม่ชอบลูกหลานที่ไม่ซื่อสัตย์และอาจทำให้เกิดอันตรายความเสียหาย หรือความเจ็บป่วยขึ้นได้เพราะเชื่อว่าตายายมีอำนาจเหนือธรรมชาติ และมีพลังที่จะลดบันดาลต่อชีวิตของลูกหลานได้ทั้งดีและไม่ดี

สิ่งที่ผู้เขียนเห็นในการเล่นโนราโรงครูและการเข้าทรงของแม่เฒ่า นอกเหนือจากการทำพิธีตามประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นชนบทในภาคใต้แล้ว ยังพบด้วยว่ามีมิติว่าด้วย

“การเมืองเรื่องเพศ” เป็นนัยสำคัญแฝงอยู่ กล่าวคือ ผู้เขียนได้เข้าร่วมชมการเล่นโนราโรงครูเป็นประจำธรรมดาตรงในวัยเด็ก เมื่อได้ย้อนกลับไปทบทวนความทรงจำในอดีต และได้พูดคุยกับแม่เฒ่าพ่อเฒ่ารวมทั้งแม่ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดที่สำคัญที่แวดล้อมแม่เฒ่าอยู่ เห็นได้ชัดว่าเหตุการณ์ในวันพิธีที่แม่เฒ่าในฐานะ “คนทรง” มักถูกทำทนายอยู่แทบตลอดเวลาจากพ่อเฒ่าซึ่งเคยเป็น “โนรา” มาก่อน ผู้เขียนเห็นว่า คงเป็นเพราะสถานะของแม่เฒ่าที่เปลี่ยนไป จากผู้หญิงสูงอายุธรรมดาคนหนึ่ง ที่มีบทบาทของแม่และเมีย แต่เมื่อมีการเล่นโนราโรงครูของตระกูลแม่เฒ่าได้บทบาทใหม่เข้ามาแทนบทบาทเดิมผ่านการมีสถานะเป็นคนทรง แต่ในขณะที่เดียวกันการเป็นผู้หญิงเองก็ยังติดตามไปด้วยในทุกบทบาท ซึ่งก็เป็นธรรมดาในสังคมที่ถืออำนาจชายเป็นศูนย์กลาง ที่ยากจะทำใจยอมรับ “ผู้หญิงคนทรง” ที่แสดงพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการเคารพบูชาจากลูกหลาน ทั้งที่ในชีวิตปกติผู้หญิงคนเดียวกันนั้นเป็นผู้หญิงที่ไม่มีปากเสียงจะตัดสินใจทำอะไรก็ต้องปรึกษาพ่อเฒ่าเสียก่อนแทบทุกเรื่อง และด้วยบทบาทใหม่นี้เองได้ทำให้สถานะความเป็นรองของแม่เฒ่าเปลี่ยนแปลงไป สามารถพูดเสียงดังมากขึ้นชี้หน้าลูกหลานญาติพี่น้องคนนั้นคนนี้ บอกข่าวให้พร้อมเผชิญกับเรื่องราวที่อาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต โดยไม่ลืมหูลืมตาที่จะบอกด้วยว่าตายายจะคอยช่วยเหลืออยู่ด้วยเสมอ สิ่งที่กำลังกล่าวมานี้ อาจทำให้พ่อเฒ่าเกิดความรู้สึกต่อต้าน พ่อเฒ่าซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจชายเป็นใหญ่จึงได้แสดงการทำทนายและต่อต้านเกิดขึ้น อันเนื่องจากการไม่ยอมรับในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในตัวตนของแม่เฒ่าหรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ การไม่เชื่อในตัวตนของผู้หญิงนั่นเอง

การเป็นคนทรงของแม่เฒ่าก็มั่งคั่งในพิธีโนราโรงครู ที่ผ่านมาเคยรุ่งเรืองแวดล้อมด้วยญาติพี่น้อง มีภาพความศักดิ์สิทธิ์และการละเล่นแบบชาวบ้านที่ได้ถูกผสมผสานเข้าไปด้วยกันในการเล่นโนราโรงครู เป็นพิธีชาวบ้านที่ไม่เป็นทางการ ทำกันเฉพาะบางพื้นที่ในชนบทภาคใต้ที่ล้อมรอบทะเลสาบสงขลา เพื่อเป็นการบูชาเคารพวิญญาณตายายและครูหมอโนราของสายตระกูลที่ได้ลาจากโลกนี้ไปแล้ว ด้วยความเชื่อว่าบรรพบุรุษ/สตรีเหล่านั้นยังคงวนเวียนคอยให้ความช่วยเหลือ ปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานอยู่ ดังนั้นการเล่นโนราโรงครูก็เพื่อถวายอาหารมีทั้งคาวหวานให้ตายายและครูหมอโนราได้กินอยู่อย่างอิมหน้าสำราญถ้วนทั่ว เกิดความพอใจไม่หลงโทษลูกหลานให้พบเจอเรื่องร้ายๆ ในชีวิต และช่วยให้ลูกหลานคลายจากความคิดถึงความหวังโยอาทรต่อตายายและครูหมอโนราที่ตายจากกันไปนาน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วการเล่นโนราโรงครูของแม่เฒ่าและชาวบ้านแถบอำเภอรัตภูมิส่วนใหญ่ นิยมเล่นเพื่อแก้บนเสียมากกว่า หลังจากที่ไปบนบานขอให้ตายายช่วยทำให้สิ่งที่ลูกหลานปรารถนามุ่งหวังได้สำเร็จตามคำขอด้วยการเล่นโนราโรงครูถวายเป็นการตอบแทน อันเป็นการแสดงถึงความเคารพอย่างสมบูรณ์

ในปัจจุบันการเล่นโนราโรงครู การเข้าทรงเพื่อติดต่อกับวิญญาณตายายก็ดีไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นกันมากนัก “ตัวตนของแม่เฒ่าคนทรง” เห็นจะหมดไปหรือไม่มีอยู่ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้ศึกษาบทบาทสำคัญ การสืบทอดความรู้และประสบการณ์เฉพาะนี้กำลังหมดสิ้นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม หากลูกหลานไม่ได้พยายามศึกษาหรือถ่ายทอดเรื่องราวนี้ต่อไปในอนาคต ดังที่ได้มีการศึกษาของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาและศิลปวัฒนธรรม ปราณี วงษ์เทศ และสุจิตต์ วงษ์เทศ (อ้างถึงใน ปราณี วงษ์เทศ, 2534, น. 352-353) กล่าวถึงความเสื่อมสลายของประเพณีวัฒนธรรมไว้ว่า ไม่มีศิลปวัฒนธรรมชนิดใดที่อยู่ๆ จะหายไปในทันทีทันใด หากมีลักษณะค่อยเสื่อมความนิยมไปที่ละเล็กทีละน้อย ซึ่งมีปรากฏมาแล้วในอดีตมากมายทั้งที่มีหลักฐานชัดเจนและไม่มีหลักฐานชัดเจน เช่นในภาคใต้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างหนังตะลุงและโนรา พบว่าความนิยมของชาวบ้านมีต่อหนังตะลุงมากกว่าโนรา ทั้งที่โนราทุกวันนี้ก็ดัดแปลงตัวเองไปมากเพื่อตอบสนองความต้องการของคนดู แต่การตอบสนองไม่ชัดเจนเท่าหนังตะลุงเนื่องจากเนื้อหาของหนังตะลุงสามารถสอดแทรกเนื้อหาชีวิตประจำวันลงไปได้ เช่น ปัญหาโรคภัย ปัญหาครอบครัวในระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น

ผู้เขียนเห็นว่า ในการเล่นโนราโรงครูนั้น เล่นเพื่อแก้บนและแสดงความเคารพหรือตอบแทนตายายและครูหมอนโนราที่ดลบันดาลให้ลูกหลานได้รับผลสำเร็จตามคำขอเป็นหลักสำคัญของชาวบ้านส่วนใหญ่ โดยมีคนทรงซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้วและได้รับการยินยอมจากสามี คนทรงซึ่งมีเชื้อหรือมีสายเลือดของตายายเป็นผู้ทำหน้าที่หลักสำคัญของพิธีกรรมสำคัญที่ลูกหลานเฝ้ารอชม และเป็นที่น่าสังเกตว่า การเล่นโนราโรงครูนี้ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงได้แสดงตัวตนอย่างหลากหลาย ซึ่งทำไม่ได้ในภาวะปกติในชีวิตประจำวัน พิธีกรรมจึงทำหน้าที่สำคัญเนื้อหาที่มีระหว่างการเข้าทรงจึงประกอบไปด้วยเรื่องราวเฉพาะของครอบครัวและเครือญาติที่ถ่ายทอดเรื่องราวระหว่างคนในอดีตของโลกวิญญาณและคนในโลกปัจจุบันที่มีสายเลือดเดียวกันหรือตายายเดียวกัน มีความน่าสนใจในแง่ความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเร้นลับที่ชวนตั้งคำถามในใจผู้ชม ซึ่งพิธีกรรมตลอดทั้งสามวัน แม้ว่าจะมีการรำรำของโนราประกอบอยู่ด้วยก็ตาม หรือมีนายโรงโนราคอยเป็นเหมือนพี่เลี้ยงดูแลความถูกต้องแต่ละขั้นตอน แต่อย่างไรก็ดีโนราโรงครูจะยังคงมีความแตกต่างกับการเล่นโนราหรือมโนราห์ที่ไม่มีคำว่าโรงครูต่อท้าย เพราะโนราเป็นการแสดงรำรำอย่างมีแบบแผน เนื้อหาการแสดงมักเป็นตำนานหรือวรรณกรรมเกี่ยวกับกษัตริย์ผู้ปกครอง ซึ่งชาวบ้านเองเคยได้อ่านหรือได้ฟังกันมาบ้าง และให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ชมในวงกว้างโดยทั่วไป แต่เนื่องจากในปัจจุบันลูกหลานตายายเดียวกัน ต่างแยกย้ายไปทำมาหากิน ต่างถิ่นฐานห่างไกลกัน เจือปนไขทางสังคมที่เข้ามา มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต

ได้เปลี่ยนไป เช่นการศึกษา การเมืองการปกครองของรัฐ แนวคิดแบบประชาธิปไตย แนวคิด การพัฒนาเพื่อความทันสมัย เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ศาสนา น่าจะมีผลต่อการบนบาน ของลูกหลานลดน้อยลงหรือแทบจะไม่มี การบนบานขอให้ตายายช่วยเหลืออีกต่อไป ความผูกพัน ของลูกหลานสายเลือดเดียวกันเริ่มหย่อนยาน เพราะพี่น้องแยกย้ายกันไปทำมาหากิน เห็นภาระ ของครอบครัวตนเองสำคัญกว่าเรื่องอื่นใด พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเรื่องในบ้านหรือความเชื่อพื้นบ้าน ถูกลดบทบาทลงไป ความสำคัญของผู้หญิงที่เป็นศูนย์กลางของบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย คนรุ่นหลังของเราจึงอาจไม่ได้ร่วมอยู่ในประสบการณ์โดยตรงของการเล่นโนราโรงครูดังที่ เคยเป็นมาในอดีต

อำนาจผู้หญิงในพิธีโนราโรงครู

ผู้เขียนเห็นว่า พิธีกรรม (ritual) มีหน้าที่สำคัญคือ นอกเหนือจากเป็นพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเชื่อมโยงความเชื่อความศรัทธาต่อตายายที่ล่วงลับไปแล้วหรือวิญญาณที่ได้นับถือกัน มาตั้งแต่ในรุ่นบรรพบุรุษ/สตรีก่อนที่ศาสนาหลักจะเข้ามา หน้าที่ของพิธีกรรมโรงครูมีความหมาย ต่อการสร้างขวัญกำลังใจให้ลูกหลาน การภาศหรือเชื้อเชิญตายายหรือครุหมอนโรมาจับลงหรือ เข้าทรง เกิดการสื่อสารกันในพื้นที่พิธีกรรมหรือในโรงโนราโรงครู คนทรงเช่นแม่เฒ่าซึ่งเป็นผู้หญิง สูงอายุธรรมดาคนหนึ่งในชีวิตประจำวันไม่ค่อยได้พูดออกมามากมายแต่อย่างใด ทว่าเมื่อได้ อยู่ในพิธีโนราโรงครู หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่พิเศษเพราะแม่เฒ่าได้รับความเคารพยำเกรง จากลูกหลานหรือคนในชุมชนด้วยตัวตนใหม่ที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างอำนาจใหม่ของผู้หญิง เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวิถีชีวิตวัฒนธรรม การใช้อัตลักษณ์ทางเพศ ลำดับอาวุโส อุดมการณ์ความเชื่อในผีตายาย ที่นำมาใช้ต่อรองอำนาจตอบโต้กับอำนาจเดิมที่เคยกดทับผู้หญิง อยู่ก่อน หรืออาจกล่าวได้ว่า กลไกความเชื่อเรื่องผีตายาย การเล่นโนราโรงครูมีบทบาทหน้าที่ ในการสร้างอำนาจให้ผู้หญิงตอบโต้กับกรอบกฎเกณฑ์ในแบบสังคมชายเป็นใหญ่ได้

นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศส อีริกาเรย์ (Irigaray, 1993 quoted in Jasper, 1999, pp. 165-166) ได้เขียนบทความที่ชื่อ Divine Women เสนอความคิดว่า ผู้หญิงสามารถพัฒนา และเข้าใจความเป็นตัวตนของผู้หญิง โดยเสนอความคิดเกี่ยวกับเรื่องภาพตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเทววิทยาในแบบผู้หญิง เพราะผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งในประสบการณ์ศาสนาที่มีความหลากหลายในสังคมและการที่ผู้หญิงได้มีพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้หญิงได้เข้าถึงอำนาจ และอิทธิพลมากกว่าการที่ได้มีความเท่าเทียมผู้ชายเสียอีก แต่อย่างไรก็ตาม นักสตรีนิยม

ก็ยังคงมีความสงสัยว่าภายใต้กรอบแนวคิดและโครงสร้างแบบปิตาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้จะทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงและการค้นหาแนวทางใหม่อันเป็นการตอบรับศาสนาศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณในแบบของผู้หญิงได้อย่างไร จากข้อเสนอง้างต้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่ามีที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เมื่อมีการกล่าวถึงอำนาจผู้หญิงในด้านจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกับความเชื่อพื้นบ้านในสังคมชนบทที่มีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันได้แก่ พิธีกรรมการบูชาเช่นไหว้ การเข้าทรง การนับถือผีตายาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้หญิงได้เข้าถึงอำนาจได้อีกทางหนึ่ง

ผู้หญิงคนทรงในพิธีโนราโรงครู เป็นบทบาทที่มีคุณค่าและอำนาจไม่แตกต่างจากบทบาทของความเป็นแม่และเมียในแง่การทำหน้าที่เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือเยียวยา ปกป้องรักษา พุ่มพักเลี้ยงดูแก้ไขปัญหาของลูกหลานในครอบครัว หรือกล่าวได้ว่าบทบาทของแม่และเมียก็มีอำนาจแฝงในครอบครัว มิใช่มีอำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรงให้เห็นกัน จากการศึกษาพบว่า ยามใดก็ตามที่ครอบครัวประสบปัญหาชีวิต มีอุปสรรคความทุกข์ยากเกิดขึ้น การบนบานก็จะถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ไขวิกฤติให้หมดสิ้นไป ซึ่งส่วนมากเป็นความเชื่อในสังคมเกษตรกรรมชนบทที่วิถีชีวิตต้องเผชิญอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติตามฤดูกาล และบางเวลาก็มีความไม่แน่นอนเกิดขึ้น และผู้เขียนเห็นว่าการที่ผู้หญิงได้เข้ามาสู่พื้นที่ของคนทรงตั้งแต่อดีต อาจเป็นได้ว่า การทำหน้าที่ในพื้นที่พิธีกรรมของคนทรงและหน้าที่ในชีวิตประจำวันของผู้หญิงมีความใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันอยู่ และเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้หญิงคนทรงสามารถใช้อำนาจในพื้นที่โนราโรงครูได้มากกว่า เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า ในพิธีกรรมแม่เฒ่ามีสถานะที่ได้รับการยอมรับนับถือ จึงได้ใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างตรงไปตรงมา ในขณะที่ชีวิตประจำวันของผู้หญิงใช้อำนาจแฝงเสียมมากกว่า

จากแม่เฒ่าถึงผู้เขียนสายรกรากตายายเดียวกัน

ผู้เขียนเป็นหลานสาวคนแรกที่บ้านแม่เฒ่า แม่เล่าว่าเจ็บท้องคลอดเสียก่อน ตอนหัวรุ่งราวตีห้า ทั้งที่เตรียมตัวไปคลอดที่โรงพยาบาลแล้ว เมื่อสองสัปดาห์ก่อนคลอดแม่ไปตรวจครรภ์กับหมอที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ และหมอได้แนะนำให้แม่ไปคลอดกับหมอผู้หญิงที่โรงพยาบาลสงขลาดีกว่า แม่บอกว่าสมัยแม่ไม่เคยฝากครรภ์ แต่จะดูเอาจากสุขภาพแม่เป็นหลัก หากว่าร่างกายของแม่แข็งแรงดีก็ไม่ต้องไปหาหมอ วันที่ผู้เขียนลืมตาดูโลกออกจะวุ่นวายอยู่ที่เดียว เพราะมีเพียงแม่กับน้องๆ เท่านั้น ยายจันหมอบตาแยถูกตามมาทำคลอดให้ที่บ้าน แม่เจ็บท้องอยู่ราวครึ่งชั่วโมงและเบ่งอยู่สามที ก็เกิดผู้เขียนออกมา แม่บอกว่าตอนเกิดผู้เขียนนั้นเกิดง่าย

ทวดเล็กทวดสี่ ญาติผู้ใหญ่บ้านอยู่ใกล้กันได้ตามมาดูว่าแม่ลูกเป็นอย่างไรกันบ้าง ตอนนั้นพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและทวดคล้อยไปทำไร่อยู่ที่ควนทับช้าง ซึ่งอยู่ถัดไปจากบ้านนาลึก พอสายๆ น้ำชายลูกยายขึ้นมาเยี่ยม แล้วเดินทางไปส่งข่าวให้พ่อผู้เขียนทราบ พ่อเข้าฐานตชด. อยู่ที่ควนไม้แก้ว อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา หลังคลอดแม่ต้องนอนอยู่ไฟถึงเจ็ดวัน และทุกวัน ต้องกินไก่ต้มกับสมุนไพรยาจีน พ่อเป็นคนไปหาซื้อมาจากหาดใหญ่ แม่บอกว่าตอนมีผู้เขียนนั้น ทำให้แม่แข็งแรงขึ้น ผู้เขียนกินนมแม่อยู่ราวสามเดือนเห็นจะได้ แล้วเปลี่ยนไปกินนมผง ไม่เหมือนพี่ชายกินนมแม่อยู่ถึงหกเดือน ก็ยังไม่ยอมเลิก แม่เล่าว่าตอนคลอดพี่ชายนั้นคลอดยากมาก แม่ต้องทนเจ็บอยู่ถึงสามวัน ตอนท้องหมอช่วยฉีดยาเลี้ยงเอาไว้ เพราะทำท่าจะออกมาตั้งแต่หกเดือนแรก

ผู้เขียนเกิดมาได้สามเดือน มีอาการติดเชื้อท้องเสียถ่ายไม่หยุด แม่พาไปรักษาที่โรงพยาบาลอย่างไรก็ไม่หาย จนต้องให้น้ำเกลือ ตอนนั้นแม่เล่าว่า ผู้เขียนตัวเล็กมากเส้นเลือดตามแขนมองแทบไม่เห็น จึงต้องใช้เข็มน้ำเกลือแทงไปที่เส้นเลือดตรงกระหม่อม แม่สงสารลูกมาก แต่อาการไม่ทุเลาลงจนถ่ายออกมาเป็นเลือด แม่เอาผู้เขียนกลับบ้านแม่เฒ่า พ่อเฒ่าหารากไม้มาต้มให้กิน อาการถ่ายเป็นเลือดค่อยๆ หยุดไป แม่กลัวว่าผู้เขียนจะตายเลยบ่นไว้กับตายาย และครุหมอนโรว่า ถ้าผู้เขียนรอดชีวิตขึ้นมาได้ก็ขอให้บวชชื่อกับบ น ชีวดีจึงผูกพันอยู่ในวิถีการกั บบมาตั้งแต่เล็กๆ และอีกครั้งหนึ่งซึ่งแม่บ่นไว้กับหลวงพ่อบ้านคล้ายที่วัดนครศรีธรรมราช ครั้งนั้นเป็นการบ่นให้กับแม่เองแต่ผู้เขียนต้องไปจำถวายกับบ นให้ต่อหน้ารูปปั้นพ่อบ้านคล้ายวัดจันดี เป็นที่น่าสังเกตว่า ความเชื่อในเรื่องการบ่นบานศาลกล่าวนี้ ยังคงผูกพันอยู่ในครอบครัวของเรามาจนทุกวันนี้

พี่ชายผู้เขียนทำให้แม่เหนื่อยและเสียใจไม่น้อยไปกว่าพ่อ เพราะไม่สนใจเรียนหนังสือ เรียนจบแค่ชั้นมัธยมสาม ทั้งที่พ่อแม่ได้พยายามให้เรียน ไม่ว่าจะสายสามัญหรือสายอาชีพก็ตาม สุดท้ายก็ต้องยอมปล่อยให้ไป แม่เล่าให้ฟังว่า หมอเคยดูให้แม่ตั้งแต่พวกเขายังเป็นเด็กๆ กันอยู่ ว่าลูกชายเรียนจบชั้นมัธยมได้นั้นก็มากแล้ว ส่วนลูกสาวส่งเสียให้เรียนไปเถิดคนนี้ไปได้ไกล แม่พูดให้ผู้เขียนฟังเสมอและวันหนึ่งแม่ได้ไปบวชชื่อกับที่วัดพระธาตุนครศรีธรรมราช ท่านเจ้าอาวาสเองก็เคยขอพี่ชายไปเลี้ยงให้เอง หลังจากที่ดูดวงชะตาแล้ว ท่านบอกว่าไม่ต้องเป็นห่วงอะไร เมื่อแม่กลับบ้านและได้เล่าเรื่องนี้ให้พ่อฟัง แต่พ่อกลับไม่เห็นด้วยที่จะให้พี่ไปอยู่วัด พ่อคงคิดว่า จะสามารถเลี้ยงพี่ให้ได้ดีได้ เรื่องนี้ผู้เขียนไม่เคยคิดมาก่อนว่าพี่จะได้กลับไปบวชที่วัดพระธาตุนครศรีธรรมราชเข้าจนได้ เหมือนเป็นการเกิดใหม่อีกครั้งหนึ่ง เป็นเพราะอาได้บ่นเอาไว้ตอนที่พี่ซอกหมดสติ นอนอยู่ในห้องไอซียู อาคนที่บ่นนั้นไม่เคยบอกให้ใครรู้เรื่องนี้ จนกระทั่ง

พี่หายดีแล้ว ตอนนั้นนอนรักษาตัวอยู่โรงพยาบาลหาดใหญ่ นานถึงสองสัปดาห์ ใช้จ่ายเกินขนาด โชคดีที่หมอช่วยชีวิตไว้ทัน แม่ขอรื่องหมอให้ช่วยรักษาชีวิตพี่ชายไว้ด้วย เพราะมีลูกสาวลูกชาย แค่สองคนเท่านั้น ช่วงนั้นพ่อต้องขับรถมากับแม่จากปัตตานีเพื่อมาดูพี่ทุกวัน ที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ บ้านเราไม่ค่อยมีเงินเพราะพ่อหารายได้อยู่คนเดียว ส่วนผู้เขียนยังเรียนอยู่ที่กรุงเทพฯ และใช้เงินจำนวนไม่น้อยเลย แม่เล่าว่าต้องเข้าไปปรึกษานักสังคมสงเคราะห์เรื่องค่ารักษา แม่ไม่ได้เล่ารายละเอียดมากนัก ผู้เขียนรู้ดีว่าพ่อแม่แบกภาระช่วยกันระดับครอบครัว และพี่ชายหลายครั้งหลายหน เราต่างก็รู้ดีว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้พลังใจอย่างมาก รวมถึงการมองโลกในด้านบวก เพื่อผ่านพ้นชีวิตช่วงนั้นไปได้ มาถึงวันนี้แม่สบายใจขึ้นมาก เพราะการรอดชีวิตของพี่ชายในครั้งนั้น ได้กลับมาช่วยแบ่งเบาภาระแม่และเป็นหลานชายคนเดียวที่คอยช่วยดูแลใกล้ชิด ทั้งแม่เฒ่าและพ่อเฒ่าในยามแก่เฒ่า จนพยาบาลและหมอถึงกับออกปากชมให้แม่ฟังเวลาพี่ชายเป็นคนเฝ้าไข้ที่โรงพยาบาล เพราะทำได้ทุกอย่าง บิอนยา เช็ดเนื้อเช็ดตัว โดยไม่รู้สึกรังเกียจ ตอนที่แม่เฒ่ากลับมาอยู่บ้าน หลังจากรู้ว่าเป็นมะเร็งขั้นสุดท้ายแล้ว อาการทรุดหนักลง จะลุกนั่งทำอะไรเองไม่ได้แล้ว ต้องคอยประคองพาเข้าห้องน้ำ ช่วยล้างทำความสะอาด ทั้งตอนถ่ายหนักถ่ายเบา พี่ชายทำให้เองหมด จนแม่เฒ่าบอกว่า “อย่าทำเลย ญาติหึง” แต่พี่ก็คอยดูแลอยู่ข้างๆ แม่เฒ่ากระทั่งเสียชีวิตจากไป หลังเสร็จจากงานศพแม่เฒ่า พ่อเฒ่ากลับตรอมใจ ถึงกับต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล พี่ชายเป็นตัวหลักที่ช่วยดูแลมาตลอด

พ่อผู้เขียนเป็นตำรวจ หลังแต่งงานแม่ยังคงอาศัยอยู่ที่บ้าน แม่เรียนจบแค่ชั้นม.5 แล้วกลับมาอยู่บ้านช่วยที่บ้านทำสวนยาง ถึงแม่จะแต่งงานแล้วแต่ก็ยังต้องตัดยาง เพราะเงินเดือนของพ่อไม่เคยเหลือพอมาเลี้ยงพวกเรา พ่อเอาไปเล่นไพ่เสียหมด แม่เล่าว่าแม่ต้องทนกับสภาพเช่นนี้อยู่นานทีเดียว บางครั้งต้องขอเงินจากที่บ้านไปจ่ายหนี้พันทนของพ่อ พ่อเฒ่าแม่เฒ่าเห็นว่าแม่ควรไปอยู่กับพ่อที่สะเดา เพื่อว่าผัวเมียได้อยู่ด้วยกันน่าจะดีกว่าแยกกันอยู่ อาจจะทำให้พ่อคิดได้และเลิกเล่นการพนัน แม่เคยเล่าเหตุผลให้ผู้เขียนฟังเรื่องที่ตัดสินใจมีลูกเพียงสองคนก็เพราะไม่อยากให้ลูกๆ ลำบากอดอยาก เลยไม่คิดมีลูกมาก ก่อนที่ผู้เขียนจะคลอด แม่ขอให้พ่อไปทำหมัน พ่อเคยทำให้แม่เสียใจมาก เรื่องเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่ผู้เขียนจะเกิด ตอนนั้นพ่อไปมีผู้หญิงอีกคน แม่เล่าว่านอนร้องไห้ทุกคืนเป็นอย่งนั้นอยู่สองปี เสียใจและคิดคร่ำครวญ พี่ชายเองเพิ่งจะเกิด แม่เองไม่ได้ทำงาน ในที่สุดแม่ตัดสินใจไปพบหัวหน้าพ่อ และขอให้บังคับพ่อยอมเซ็นหย่าให้ แม่ตัดสินใจว่าจะพาพี่ชายกลับไปเลี้ยงดูที่บ้านตายาย และเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยตัวเอง หัวหน้าพ่อรับปากว่าจะช่วย แต่กลับออกคำสั่งย้ายด่วนให้พ่อไปอยู่อำเภอเบตงได้สุด จึงไม่ได้หย่ากัน และการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวของแม่ ทำให้พ่อเลิกยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงคนนั้น

แม้ว่าวันเวลาและการเลี้ยงดูลูกเล็กๆ ได้ช่วยเยียวยาจิตใจแม่ไปได้บ้าง ไม่นานครอบครัวของเรา ย้ายไปอยู่จังหวัดสตูล เรื่องก็เกิดซ้ำขึ้นอีก วันนั้นแม่ขอให้ผู้เขียนไปเป็นเพื่อน เห็นแม่เอาปิ่นติดตัวไปด้วยและบอกว่าจะไปดูพ่อที่ร้านอาหาร แล้วแม่ก็ขี่มอเตอร์ไซด์ออกไปโดยมีผู้เขียนนั่งซ้อนท้าย จำได้ว่ามีอกอดเอวแม่ไว้นั่น แต่เมื่อไปถึงกลับไม่พบพ่อเสียแล้ว เรื่องร้ายๆ จึงไม่เกิดขึ้นกับครอบครัวของเรา แม่เริ่มเล่าเรื่องของพ่อให้ฟัง ตอนที่ผู้เขียนเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมปลายแล้ว ผู้เขียนเรียนหนังสืออยู่อีกจังหวัดหนึ่ง แม่เห็นว่าโตมากพอที่จะเล่าเรื่องพ่อให้ฟังได้แล้ว แม่ไม่ยอมให้ผู้เขียนต้องเจอเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันนี้ เดิมทีผู้เขียนสนิทกับทั้งพ่อและแม่ แต่หลังจากที่แม่เล่าเรื่องพ่อให้ฟังหลายๆ เรื่องและหลายๆ ครั้ง ทำให้ผู้เขียนรู้สึกเห็นใจแม่ และให้เวลาอยู่กับแม่มากกว่าจะไปเที่ยวเล่น จึงได้ยินเรื่องเล่าของแม่ถึงเรื่องโน้นเรื่องนี้อยู่มากที่สุด ความคิดของแม่มีอิทธิพลต่อผู้เขียนไม่น้อย ในภายหลังแม่ได้บอกเหตุผลที่ต้องอดทนอยู่กับพ่อก็เพราะต้องการให้ผู้เขียนเรียนหนังสือจนจบมหาวิทยาลัย ไม่อยากให้เรื่องครอบครัวมาทำให้เสียการเรียน จะได้มีหน้าที่การงานที่ดี มีอาชีพหาเงินได้เอง ไม่ต้องอาศัยเงินคนอื่น เหมือนแม่ที่ไม่ได้ทำงานให้พ่อหาเลี้ยง แต่ทุกครั้งที่แม่เอามาจริงทำจริงพ่อก็เปลี่ยนนิสัย ปรับปรุงตัวใหม่ทุกที หลังผู้เขียนเรียนจบ พ่อเปลี่ยนแปลงตัวเองดีขึ้น ทำให้ปรับความเข้าใจกันได้ ครอบครัวของเราจึงอยู่ด้วยกันเหมือนเดิม

แม่มักติดพ่อเรื่องงานของแม่ในบ้าน ว่าไม่ใช่งานที่มีความหมายอะไร ค่าจ้างก็ไม่มี แต่ต้องทำงานทั้งวันเช้าไปค่ำมา แต่ผู้เขียนไม่เคยได้ยินแม่บ่นว่าไม่อยากทำ ผู้เขียนเห็นแม่ทำงานตั้งแต่ก่อนผู้เขียนตื่นจนผู้เขียนหลับไป ไม่มีวันไหนที่เป็นวันหยุดของแม่ นอกจากวันที่ต้องล้มหมอนนอนเสื่อจริงๆ แม่เคยพูดว่างานของแม่ไม่เคยมีวันเกษียณอายุ ความคิดเรื่องงานในบ้านของผู้หญิงที่ไม่ถูกนับว่าเป็นงานที่สร้างมูลค่าส่วนเกินและไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมทุนนิยมเท่านั้น ไม่เหมือนงานในไร่นาสมัยพ่อเฒ่าแม่เฒ่า เคยได้ยินแต่ว่าเหนื่อยหนักไม่สบายเหมือนรับราชการที่เป็นเจ้าคนนายคน ที่บ้านของแม่จึงอยากให้แม่และน้องๆ เรียนหนังสือกันมากกว่า แต่ก็ไม่มีใครได้ทำงานรับราชการเลยยกเว้นน้ำชายที่เป็นตำรวจเพียงคนเดียว ผู้เขียนเองเคยเห็นพ่อทำกับข้าว ซักผ้าตากผ้าให้เราทุกคน ซูดชั้นในหรือผ้าถุงของแม่พ่อทำให้ไม่เว้น วันนั้นเป็นวันพิเศษ เช่นวันที่แม่นอนป่วยหรือแม่กลับไปบ้านแม่เฒ่าอยู่หลายวัน จำได้ว่าผู้เขียนคิดถึงแม่มากว่าเมื่อไหร่แม่จะกลับมา พ่อได้โอกาสส่งสอนผู้เขียนให้เป็นเด็กดีเชื่อฟังแม่ให้มากๆ แม่จะได้ไม่จากเราไปไหน นั่นคือความทรงจำในวัยเยาว์

แม่และพ่อผู้เขียนต่างมีแม่เป็นเกลอกัน แม่เฒ่าเป็นเกลอกับย่า เป็นเกลอกันหลังจากมีครอบครัวมีลูกกันแล้ว ย่านิมพี่สาวของย่าเห็นว่าแม่เฒ่ากับย่ามีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน

น่าจะสนิทสนมซิดเชื้อกันเอาไว้ แม่เฒ่าเองก็นับถือพี่สาวของย่า ซึ่งเป็นหมอต้าแม่มีความรู้เรื่องสมุนไพร จึงยินดีเป็น “เกลอ” หรือเป็นดองกันกับย่า จึงเป็นความสัมพันธ์หนึ่งของคนได้ในสมัยนั้น อาจเป็นเรื่องการสร้างพวกพ้องและการมีเพื่อนรักเหมือนพี่น้องที่เกิดจากท้องเดียวกัน เพราะคนที่เป็นเกลอกันต้องนับถือกันเหมือนพี่น้อง และเรียกพ่อเรียกแม่ของกันและกันว่าพ่อแม่ด้วย เด็กผู้หญิงก็มีเกลอเป็นผู้หญิง ส่วนเด็กผู้ชายก็มีเกลอเป็นผู้ชาย ถ้าเช่นนั้นเกลอนอกจากเป็นคนรุ่นเดียวกันแล้ว ยังเป็นเรื่องของการเปิดโอกาสให้คนเพศเดียวกันอายุรุ่นราวเดียวกันได้พูดคุยสนิทสนมกันด้วย แม่เล่าว่าแม่เฒ่าชอบไปหาขายสมุนไพรมาต้มกินแก้เจ็บเมื่อยที่บ้านย่า ซึ่งปลูกอยู่หน้าอำเภอรัตนภูมิ ในอดีตผู้เขียนไม่เคยรู้จักซึ่งหรือสามารถเชื่อมโยงความสำคัญการเป็นคนทรงของแม่เฒ่า การเป็นหมอต้าแม่ของย่า ว่ามีความหมายและคุณค่าอย่างไร ต่อองค์ความรู้ของผู้หญิง ซึ่งดำรงบทบาทสำคัญต่อครอบครัวและชุมชน หรือการมีพ่อเฒ่าซึ่งเคยเป็นโนราโบราณในอดีต และจากการตระหนักเห็นถึงคุณค่ารากเหง้าของตัวเอง กลับทำให้ผู้เขียนสามารถร้อยเรียงเรื่องราวเข้ากับแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวฝ่ายแม่ และบทบาทของแม่เฒ่าในเชิงวัฒนธรรม

การที่สังคมยอมรับและยกย่องเพศชายมากกว่าเพศหญิง อาจทำให้หลายคนมองไม่เห็นการมีอยู่ของตัวตนของผู้หญิง เช่นการเล่นโนราโรงครู คนภายนอกหรือคนดูอื่นๆ อาจให้ความสำคัญนายโรงโนรามากกว่าและนายโรงในสังคมไทยเป็นได้เฉพาะผู้ชาย มีแต่คนในหรือลูกหลานที่เห็นความสำคัญและการมีอยู่ของตัวตนคนทรง ซึ่งเป็นญาติผู้หญิงสูงอายุที่เป็นร่างให้ตายายครูหมอนโนรา ผู้เขียนเองถึงเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าต่อวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของนายโรงโนราที่เป็นผู้ชาย แต่ขณะเดียวกันก็เห็นว่าคนทรงที่เป็นผู้หญิงสูงอายุ ซึ่งอาจถูกมองว่าไม่มีอำนาจ เนื่องจากเป็นคนที่ถูกเลือกโดยตายายและครูหมอนโนรา กลับไม่ค่อยได้ถูกหยิบยกหรือนำมากล่าวอ้างเป็นเรื่องหลัก และได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย และไม่ค่อยมีการพูดถึงหรือบันทึกเรื่องราวชีวิตของแม่เฒ่าคนทรงเอาไว้ ซึ่งแต่ละคนต่างก็มีเรื่องเล่าของตนเองตามแต่สายตระกูล

ขณะที่ผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยและได้ทำกิจกรรมไปด้วย เพราะสาขาทางสังคมศาสตร์ที่เรียนเห็นว่านักศึกษาควรรหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมนอกห้องเรียนด้วย และประเด็นกิจกรรมที่ผู้เขียนสนใจก็คือ ประเด็นผู้หญิง อาจเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวมากที่สุดเป็นการสร้างความเข้าใจตัวเราเองที่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง การมีเป้าหมายที่แตกต่างระหว่างเด็กหญิงเด็กชาย และการมีปัจจัยอื่นๆ อย่างไรก็ตามที่ทำให้ฐานะของผู้หญิงตกเป็นรองในสังคม ผู้เขียนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมชุมนุมพัฒนาสตรีเพื่อสังคมหรือพสส.หนึ่งในห้าค่ายบำเพ็ญ

กิจกรรมชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เดิมที่ชื่อชุมนุมพลศ.ยุคก่อน 14 ตุลาคมนั้นเป็นอีกชื่อหนึ่ง แต่หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลา ได้มีความพยายามเปลี่ยนชื่อชุมนุมใหม่ โดยไม่ให้มีภาพของนักศึกษาหัวรุนแรงที่สุดจึงได้ชื่อชุมนุมพัฒนาสตรีเพื่อสังคมขึ้น และมักถูกตั้งคำถามเสมอว่าทำไมต้องพัฒนาสตรีด้วย ซึ่งสมาชิกของชุมนุมฯ ต่างเข้าใจดีถึงที่มาของชื่อในเวลานั้น ชุมนุมพลศ. มีนักศึกษาร่วมทำกิจกรรมมาจากหลายคณะ และทุกคนสนใจประเด็นผู้หญิง และร่วมกันศึกษาค้นหาความรู้และทำกิจกรรมด้วยกัน รุ่นพี่ๆ จากที่นี่หลังจากจบออกไปแล้วบางคนไปทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านผู้หญิง ซึ่งมีทั้งมูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง และเอ็มเพาเวอร์ และบางคนได้กลับมาที่ชุมนุมฯ มาจัดกิจกรรมร่วมกันกับน้องๆ ช่วยแนะนำและให้ความรู้ต่อโครงการกิจกรรมของเรา ชุมนุมพลศ. ในยุคผู้เขียนนั้นเป็นหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงหรือขบวนการเคลื่อนไหวสตรี ซึ่งมักเป็นไปตามกระแส เช่น การเรียกร้องเรื่องลาคลอด 90 วัน การเรียกร้องให้ยกเลิกข้อสงวนการเลือกปฏิบัติต่อสตรี การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้สอบเป็นปลัดหรือนายอำเภอ การคัดค้านการประกวดนางงาม และเรียกร้องให้มีการทำแท้งโดยถูกกฎหมาย เป็นต้น ทำให้มีความผูกพันและความต่อเนื่องของคนทำงานด้านผู้หญิง ผู้เขียนมีรุ่นพี่ที่ดูแลให้คำแนะนำได้แก่ พี่ชมพู่หลังเรียนจบได้ออกไปทำงานที่เอ็มเพาเวอร์ ซึ่งเป็นองค์กรทำงานให้ความรู้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงทำงานบริการ ส่วนพี่มินเรียนจบออกไปเป็นนักหนังสือพิมพ์หน้าสตรีที่สยามรัฐ พี่หม่อมรุ่นพี่อีกคนที่คอยกระตุ้นและตั้งคำถามกับสมาชิกชุมนุมพลศ. ซึ่งมีความสนิทสนมกับพี่รี ตอนนั้นทำงานอยู่ที่มูลนิธิเพื่อนหญิง และพี่ซาทำงานที่มูลนิธิผู้หญิงหลังเรียนจบและปัจจุบันนี้ยังคงทำอยู่อย่างต่อเนื่อง ตอนทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัยผู้เขียนเข้าใจประเด็นผู้หญิงเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้ลงลึกในระดับของทฤษฎีทางวิชาการ วิชาในมหาวิทยาลัยตอนนั้นก็ไม่ได้มีเนื้อหาประเด็นผู้หญิงโดยตรง นอกจากเป็นความสนใจของอาจารย์ผู้สอนและสอดแทรกเนื้อหาไว้เสียมากกว่า

เมื่อปีพ.ศ.2531-2534 อาจารย์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ที่สนใจประเด็นผู้หญิงในเวลานั้นและเป็นอาจารย์ของผู้เขียนได้แก่ อาจารย์วิริยา อาจารย์ภาวนา อาจารย์ปาริชาติ ส่วนที่คณะนิติศาสตร์คืออาจารย์มาลี และที่คณะศิลปศาสตร์มีหลายท่านที่สนใจคือ อาจารย์ฉัตรสุมาลย์ซึ่งในภายหลังได้บวชเป็นภิกษุณี อาจารย์อุ๋ทอง อาจารย์อมรสิริ อีกทั้งยังมีอาจารย์กาญจนา อาจารย์อุบลรัตน์ ซึ่งสอนอยู่ที่คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอีกหลายท่านที่มีคุณภาพการต่อสตรีศึกษา ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงไว้ในที่นี้ ก็ต้องกราบขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้มีโอกาสเรียนรู้ประเด็นผู้หญิงทั้งจากอาจารย์ผู้สอนโดยตรง และจากผลงานการวิจัย หนังสือ สิ่งพิมพ์ การทำกิจกรรม การแลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนๆ ที่มี

มุมมองด้านสตรีนิยม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยให้ผู้เขียนได้คิดเป็นมากขึ้น และรู้จักตั้งคำถามกับความคุ้นเคยที่ทำต่อๆ กันมาจนเป็นธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะประเด็นอำนาจความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ผู้เขียนเคยตั้งคำถามเอาไว้หลายเรื่อง ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนว่า สังคมที่เลี้ยงดูล้อมเกล้าเราขึ้นมาถูกเรียกว่า สังคมชายเป็นใหญ่ คำถามที่เคยตั้งไว้ เช่น เมื่อตอนเรียนหนังสือชั้นประถม มีhythmทั้งเด็กหญิงเด็กชายเราต่างเรียนแข่งกัน เก่งไม่แพ้กันแต่ทำไมหลังจากเข้าทำงานไปได้ระยะหนึ่ง กลับพบว่าโดยส่วนใหญ่ผู้บริหารหรือตำแหน่งสำคัญสูงๆ กลับเป็นของผู้ชายมากกว่า แล้วผู้หญิงหายไปไหน ผู้เขียนเองเคยสังเกตในหลายเวทีการประชุมหรือเสวนา ถ้าเป็นผู้หญิงลุกขึ้นเสนอข้อคิดเห็น มักจะไม่ได้ได้รับความสนใจหรือตั้งใจฟังมากเท่าผู้ชายแสดงความคิดเห็น หรือกระทั่งผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจออกกฎหมายหรือกติกาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้หญิงก็เป็นผู้ชายเสียส่วนใหญ่ และมีคำถามอีกมากที่โยนให้เห็นถึงอคติในสังคมที่มีต่อผู้หญิง

ผู้เขียนตระหนักว่า การมีมีนทัศน์ด้านสตรีศึกษา สตรีนิยม จะช่วยสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายอย่างรอบด้านและเป็นระบบยิ่งขึ้น นภาพกรณ์ หะวานนท์ (2544, น. 1) ได้ให้ความหมายสตรีศึกษาไว้อย่างครอบคลุมว่า โดยสาระสำคัญแล้วสตรีศึกษาเป็นการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งและระบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ผ่านโลกทัศน์หรือจากมุมมองของผู้หญิง โดยได้ตั้งคำถามกับบรรดาสรรพสิ่งและวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ว่าชีวิตของผู้หญิงเป็นอย่างไร แตกต่างจากผู้ชายอย่างไร และความแตกต่างนั้นมีผลต่อที่ทางหรือฐานะของผู้หญิงอย่างไร และโดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย และถึงแม้ว่าการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายในประเด็นต่างๆ เช่น การย้ายถิ่น การเจ็บป่วย การตาย โอกาสในการศึกษา จะทำกันอยู่มากมายในหลากหลายสาขาวิชา แต่สำหรับสตรีศึกษาแล้วการนำเสนอเพียงความแตกต่างระหว่างหญิงชายไม่เพียงพอต่อการอ้างหรือเหมารวมว่าเป็นเรื่องของสตรีศึกษา แต่สตรีศึกษาได้ย้าให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหญิงชายที่มีนัยถึง ความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชาย และเริ่มตั้งคำถามว่า ภาวะนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร คำถามนี้นำไปสู่การวิเคราะห์หาคำอธิบาย และขุดค้นหาต้นตอของความไม่เสมอภาค และภาวะที่ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวอย่างดั้นไม่หลุด และคุณูปการอันสำคัญยิ่งของสตรีศึกษาคือ การชี้ให้เห็นว่าความรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบผู้ชายเป็นใหญ่ มิได้เป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นกลางตามที่อ้างกัน แต่เป็นความรู้ที่ต่อยอดระบบที่ยอมรับการมีอำนาจของผู้ชาย สตรีศึกษาไม่เพียงแต่เผยให้เห็นการทำงานอย่างแยบยลของกระบวนการสร้างความรู้ความจริงชุดใหม่ โดยวิธีวิทยาใหม่ เพื่อให้สามารถไขประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของการสร้างความรู้ และเพื่อนำไปสู่

การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กติกาที่ตอกย้ำ ความไม่เสมอภาคและการเอาเปรียบทางเพศสตรีศึกษาจึงเป็นศาสตร์ที่เป็นผู้บุกเบิกกระบวนทัศน์ใหม่ของการสร้างความรู้ เป็นศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับประเด็นในเรื่องความเสมอภาค ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่นำเสนอวิธีวิทยาในการสร้างความรู้ที่จะช่วยถอดรหัส ประเด็นคำถามที่ศาสตร์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ละเลยมาเป็นเวลานาน

สรุปจากความรู้สตรีนิยม ถึงตัวตนแม่เฒ่าคนทรงในพิธีโนราโรงครู โดยผ่านกระบวนการความรู้สตรีศึกษา พบว่า ผู้หญิงที่มีบทบาทของแม่และเมีย อาจทำให้เกิดภาวะตั้งเครียดแก่ชีวิตประจำวันของผู้หญิง เพราะผู้หญิงต้องแบกรับภาระทั้งงานในบ้าน การเลี้ยงดูลูก ทำอาหาร ทำความสะอาดครัวเรือน และทำงานในไร่นา ตลอดฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว การที่สมาชิกในครัวเรือนต้องเคารพลำดับอาวุโส และให้ความสำคัญต่อพ่อและผู้ชายที่เป็นสามี เนื่องจากชีวิตของแม่เฒ่าในวัยเด็กตกอยู่ภายใต้กฎของพ่อ และเมื่อแต่งงานก็ต้องเคารพเชื่อฟังสามี การถูกกดทับด้วยกฎของชายเป็นใหญ่ สร้างแรงต้านทานของแม่เฒ่าให้เกิดขึ้นและด้วยลักษณะของสังคมที่ให้ความสำคัญแก่เครือญาติฝ่ายแม่ ท่ามกลางการสนับสนุนของญาติผู้หญิงที่มีอำนาจ แม่เฒ่าจึงแหวกตัวเองออกมาได้บ้าง เรียนรู้การสร้างตัวตนหรือลอกเลียนบทบาทของคนทรงทั้งจากญาติผู้หญิงที่มีตายายเดียวกันในชุมชนท้องถิ่น และจากภาพเสนอของคนทรงที่ได้รับการยอมรับที่อยู่นอกบ้านนอกชุมชน สังคมของแม่เฒ่าเองยังมีพื้นที่ที่จะทำให้ชีวิตบางช่วงได้ผ่อนคลายหรือหลุดพ้นจากภาวะปกติ การได้เข้าสู่พื้นที่ที่คนทรงในพิธีโนราโรงครูเป็นการสร้างตัวตนใหม่ของแม่เฒ่าและเป็นการสร้างอำนาจให้เกิดขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องราวของแม่เฒ่าในบทบาทคนทรงในพิธีโนราโรงครู เป็นเรื่องเล่าที่มีผู้หญิงและประสบการณ์ของผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ดังที่ กลัค (Gluck, 1979, p. 5 quoted in Reinhartz, 1992, p. 126) นักสังคมวิทยา ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องเล่าของผู้หญิงนั้น ก็คือการเผชิญหน้าของสตรีนิยม เพราะได้กล่าวถึงประสบการณ์ การได้พูดกันมากขึ้นท่ามกลางผู้หญิงด้วยกันเอง และนำไปสู่การค้นพบสายรากของผู้หญิง ดังเช่นที่ผู้เขียนค้นพบสายราก “ผู้หญิง” จากการศึกษาชีวิตและประสบการณ์ของแม่เฒ่าคนทรงในพิธีโนราโรงครูนี้